

احادیث اخلاقی از امام رضا (ع)

۱. الْمُسْتَتِرُ بِالْحَسَنَةِ يَعْدِلُ سَبْعِينَ حَسَنَةً وَالْمُذِيْعُ بِالسَّيِّئَةِ مَخْذُولٌ وَالْمُسْتَتِرُ بِالسَّيِّئَةِ مَغْفُورٌ لَهُ.

پنهان کننده کار نیک [پاداشش] برابر هفتاد حسنه است و آشکار کننده کار بد سرافکنده است و پنهان کننده کار بد آمرزیده است. (اصول کافی، ج ۴، ص ۱۶۰)

۲. از نشانه های فهم دین و ارزشمندی سکوت - إِنَّ مِنْ عِلَامَاتِ الْفِقْهِ: الْحِلْمُ وَالْعِلْمُ، وَالصَّمْتُ بَابٌ مِنْ أَبْوَابِ الْحِكْمَةِ إِنَّ الصَّمْتَ يَكْسِبُ الْمَحَبَّةَ، إِنَّهُ دَلِيلٌ عَلَى كُلِّ خَيْرٍ.

از نشانه های دین فهمی، حلم و علم است و خاموشی دری از درهای حکمت است. خاموشی و سکوت، دوستی آور و راهنمای هر کار خیری است. (تحف العقول، ص ۴۴۵)

۳. سه ویژگی برجسته مؤمن

لا يَكُونُ الْمُؤْمِنُ مُؤْمِنًا حَتَّى تَكُونَ فِيهِ ثَلَاثُ خِصَالٍ: ۱- سُنَّةٌ مِنْ رَبِّهِ. ۲- وَ سُنَّةٌ مِنْ نَبِيِّهِ. ۳- وَ سُنَّةٌ مِنْ وَلِيِّهِ. فَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ رَبِّهِ فَكُتْمَانُ سِرِّهِ. وَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ نَبِيِّهِ فَمُدَارَاةُ النَّاسِ. وَأَمَّا السُّنَّةُ مِنْ وَلِيِّهِ فَالصَّبْرُ فِي الْبِئْسَاءِ وَالضَّرَاءِ.

مؤمن، مؤمن واقعی نیست، مگر آن که سه خصلت در او باشد: سنتی از پروردگارش و سنتی از پیامبرش و سنتی از امامش. اما سنت پروردگارش، پوشاندن راز خود است، اما سنت پیغمبرش، مدارا و نرم رفتاری با مردم است، اما سنت امامش، صبر کردن در زمان تنگدستی و پریشان حالی است.

۴. نظافت - مِنْ أَخْلَاقِ الْأَنْبِيَاءِ التَّنَظُّفُ: از اخلاق پیامبران، نظافت و پاکیزگی است.

۵. امین و امین نما - لَمْ يَخُنْكَ الْأَمِينُ وَلَكِنْ اتَّيَمَّنْتَ الْخَائِنَ.

امین به تو خیانت نکرده [و نمیکند] و لیکن [تو] خائن را امین تصوّر نموده ای.

۶. مقام برادر بزرگتر - الْأَخُ الْأَكْبَرُ بِمَنْزِلَةِ الْأَبِ: برادر بزرگتر به منزله پدر است.

۷. دوست و دشمن هر کس - صَدِيقُ كُلِّ امْرِءٍ عَقْلُهُ وَ عَدُوُّهُ جَهْلُهُ.

دوست هر کس عقل او، و دشمنش جهل اوست.

۸. ویژگیهای دهگانه عاقل

لَا يَتِمُّ عَقْلُ امْرِئٍ مُسْلِمٍ حَتَّى تَكُونَ فِيهِ عَشْرُ خِصَالٍ: الْخَيْرُ مِنْهُ مَأْمُولٌ. وَالشَّرُّ مِنْهُ مَأْمُونٌ. يَسْتَكْثِرُ قَلِيلَ الْخَيْرِ مِنْ غَيْرِهِ، وَ يَسْتَقِلُّ كَثِيرَ الْخَيْرِ مِنْ نَفْسِهِ. لَا يَسْأَلُ مِنْ طَلَبِ الْحَوَائِجِ إِلَيْهِ، وَلَا يَمَلُّ مِنْ طَلَبِ الْعِلْمِ طُولَ دَهْرِهِ. الْفَقْرُ فِي اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْغِنَى. وَالذُّلُّ فِي اللَّهِ أَحَبُّ إِلَيْهِ مِنَ الْعِزِّ فِي عَدُوِّهِ. وَالْخُمُولُ أَشْهَى إِلَيْهِ مِنَ الشُّهْرَةِ. ثُمَّ قَالَ (عليه السلام): الْعَاشِرَةُ وَمَا الْعَاشِرَةُ؟ قِيلَ لَهُ: مَا هِيَ؟ قَالَ (عليه السلام): لَا يَرَى أَحَدًا إِلَّا قَالَ: هُوَ خَيْرٌ مِنِّي وَ اتَّقَى.

عقل شخص مسلمان تمام نیست، مگر این که ده خصلت را دارا باشد: ۱- از او امید خیر باشد. ۲- از بدی او در امان باشند. ۳- خیر اندک دیگری را بسیار شمارد. ۴- خیر بسیار خود را اندک شمارد. ۵- هر چه حاجت از او خواهند دلتنگ نشود. ۶- در عمر خود از دانش طلبی خسته نشود. ۷- فقر در راه خدایش از توانگری محبوبتر باشد. ۸- خواری در راه خدایش از عزت با دشمنش محبوبتر باشد. ۹- گمنامی را از پرنامی خواهانتر باشد. ۱۰- سپس فرمود: و اما ویژگی دهم؟ به او گفته شد: چیست؟ فرمود: احدی را ننگرد جز این که بگوید او از من بهتر و پرهیزکارتر است.

۹. نشانه سِفله

سُئِلَ الرَّضَا (عليه السلام) عَنِ السَّفَلَةِ فَقَالَ (عليه السلام): مَنْ كَانَ لَهُ شَيْءٌ يُلْهِيهَ عَنِ اللَّهِ.

از امام رضا (عليه السلام) سؤال شد: سِفله کیست؟ فرمود: آن که چیزی دارد که از [یاد] خدا بازش دارد.

۱۰. میهمانی ازدواج - مِنَ السُّنَّةِ إِطْعَامُ الطَّعَامِ عِنْدَ التَّزْوِيجِ.

اطعام و میهمانی کردن برای ازدواج از سنت است.

۱۱. صله رحم با کمترین چیز

صِلْ رَحِمَكَ وَ لَوْ بِشَرْبَةِ مِائٍ، وَ أَفْضَلُ مَا تُوَصَّلُ بِهِ الرَّحِمُ كَفُّ الْأَذَى عَنْهُ.

پیوند خویشاوندی را برقرار کنید گرچه با جرعه آبی باشد، و بهترین پیوند خویشاوندی، خودداری از آزار خویشاوندان است.

۱۲. سلاح پیامبران

عَنِ الرَّضَا (عليه السلام) أَنَّهُ كَانَ يَقُولُ لِأَصْحَابِهِ: عَلَيْكُمْ بِسِلَاحِ الْأَنْبِيَاءِ، فَقِيلَ: وَمَا سِلَاحُ الْأَنْبِيَاءِ؟ قَالَ: الدُّعَاءُ.

حضرت رضا (علیه السلام) همیشه به اصحاب خود می فرمود: بر شما باد به اسلحه پیامبران، گفته شد: اسلحه پیامبران چیست؟ فرمود: دعا.

۱۳. حقیقت توکل

سُئِلَ الرَّضَا (عليه السلام): عَنْ حَدِّ التَّوَكُّلِ؟ فَقَالَ (عليه السلام): أَنْ لَا تَخَافَ أَحَدًا إِلَّا اللَّهَ.

از امام رضا (علیه السلام) از حقیقت توکل سؤال شد. فرمود: این که جز خدا از کسی نترسی.

۱۴. بدترین مردم - إِنَّ شَرَّ النَّاسِ مَنْ مَنَعَ رِفْدَهُ وَأَكَلَ وَحْدَهُ وَجَلَدَ عَبْدَهُ.

به راستی که بدترین مردم کسی است که یاری اش را از مردم باز دارد و تنها بخورد و زیردستش را بزند.

۱۵. ویژگی های بخیل، حسود، دروغگو و زمامدار - لَيْسَ لِبَخِيلٍ رَاحَةٌ، وَلَا لِحَسُودٍ لَذَّةٌ، وَلَا لِمُلُوكٍ وِفَاءٌ وَلَا لِكَذُوبٍ مَرْوَةٌ.

بخیل را آسایشی نیست و حسود را خوشی و لذتی نیست و زمامدار را وفایی نیست و دروغگو را مروّت و مردانگی نیست.

۱۶. حُسن ظنّ به خدا

أَحْسِنِ الظَّنَّ بِاللَّهِ، فَإِنَّ مَنْ حَسَّنَ ظَنَّهُ بِاللَّهِ كَانَ عِنْدَ ظَنِّهِ وَمَنْ رَضِيَ بِالْقَلِيلِ مِنَ الرِّزْقِ قُبِلَ مِنْهُ الْيُسِيرُ مِنَ الْعَمَلِ.

به خداوند خوشبین باش، زیرا هر که به خدا خوشبین باشد، خدا با گمان خوش او همراه است، و هر که به رزق و روزی اندک خشنود باشد، خداوند به گردار اندک او خشنود باشد.

۱۷. ارکان ایمان

الْإِيمَانُ أَرْبَعَةٌ أَرْكَانُ: التَّوَكُّلُ عَلَى اللَّهِ، وَالرِّضَا بِقَضَاءِ اللَّهِ وَالتَّسْلِيمُ لِأَمْرِ اللَّهِ، وَالتَّفْوِيزُ إِلَى اللَّهِ.

ایمان چهار رکن دارد: ۱- توکل بر خدا ۲- رضا به قضای خدا ۳- تسلیم به امر خدا ۴- وا گذاشتن کار به خدا.

۱۸. بهترین بندگان خدا

سُئِلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ خِيَارِ الْعِبَادِ؟ فَقَالَ (عليه السلام): الَّذِينَ إِذَا أَحْسَنُوا اسْتَبْشَرُوا، وَإِذَا أَسَاءُوا اسْتَغْفَرُوا وَإِذَا أَعْطُوا شَكَرُوا، وَإِذَا أُتْبِلُوا صَبَرُوا، وَإِذَا غَضِبُوا عَفَوْ.

از امام رضا (علیه السلام) درباره بهترین بندگان سؤال شد. فرمود: آنان که هر گاه نیکی کنند خوشحال شوند، و هرگاه بدی کنند آمرزش خواهند، و هرگاه عطا شوند شکر گزارند و هرگاه بلا بینند صبر کنند، و هرگاه خشم کنند درگذرند.

۱۹. تحقیر فقیر

مَنْ لَقِيَ فَقِيرًا مُسْلِمًا فَلَمْ عَلَيْهِ خِلَافَ سَلَامِهِ عَلَى الْأَغْنِيَاءِ لَقِيَ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَمَةِ وَهُوَ عَلَيْهِ غَضَبَانُ.

کسی که فقیر مسلمانی را ملاقات نماید و بر خلاف سلام کردنش بر اغنیا بر او سلام کند، در روز قیامت در حالی خدا را ملاقات نماید که بر او خشمگین باشد.

۲۰. عیش دنیا - سُئِلَ الْأَمَامُ الرَّضَا (عليه السلام): عَنْ عَيْشِ الدُّنْيَا؟ فَقَالَ: سِعَةُ الْمَنْزِلِ وَكَثْرَةُ الْمُحِبِّينَ.

از حضرت امام رضا (علیه السلام) درباره خوشی دنیا سؤال شد. فرمود: وسعت منزل و زیادی دوستان.

۲۱. آثار زیانبار حاکمان ظالم

إِذَا كَذَبَ الْوَلَاةُ حَبَسَ الْمَطَرُ، وَإِذَا جَارَ السُّلْطَانُ هَانَتِ الدَّوْلَةُ، وَإِذَا حُبِسَتِ الزَّكَاةُ مَاتَتِ الْمَوَاشِي.

زمانی که حاکمان دروغ بگویند باران نبارد، و چون زمامدار ستم ورزد، دولت، خوار گردد. و اگر زکات اموال داده نشود چهارپایان از بین روند.

۲۲. رفع اندوه از مؤمن - مَنْ فَرَّجَ عَنْ مُؤْمِنٍ فَرَّجَ اللَّهُ عَنْ قَلْبِهِ يَوْمَ الْقِيَمَةِ .

هر کس اندوه و مشکلی را از مؤمنی برطرف نماید، خداوند در روز قیامت اندوه را از قلبش برطرف سازد.

۲۳. بهترین اعمال بعد از واجبات

لَيْسَ شَيْءٌ مِنَ الْأَعْمَالِ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ بَعْدَ الْفَرَائِضِ أَفْضَلَ مِنْ إِدْخَالِ السُّرُورِ عَلَى الْمُؤْمِنِ.

بعد از انجام واجبات، کاری بهتر از ایجاد خوشحالی برای مؤمن، نزد خداوند بزرگ نیست.

۲۴. میانه روی و احسان

عَلَيْكُمْ بِالْقَصْدِ فِي الْغِنَى وَالْفَقْرِ، وَالْبِرِّ مِنَ الْقَلِيلِ وَالْكَثِيرِ فَإِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى يُعْظِمُ شِقَّةَ الثَّمَرَةِ حَتَّى يَأْتِيَ يَوْمَ الْقِيَمَةِ كَجَبَلٍ أَحَدٍ.

بر شما باد به میانه روی در فقر و ثروت، و نیکی کردن چه کم و چه زیاد، زیرا خداوند متعال در روز قیامت یک نصفه خرما را چنان بزرگ نماید که مانند کوه احد باشد.

۲۵. دیدار و اظهار دوستی با هم - تَزَاوَرُوا تَحَابُّوا وَتَصَافَحُوا وَلَا تَحَاشَمُوا.

به دیدن یکدیگر روید تا یکدیگر را دوست داشته باشید و دست یکدیگر را بفشارید و به هم خشم نگیرید.

۲۶. راز پوشی در کارها

«عَلَيْكُمْ فِي أُمُورِكُمْ بِالْكَتْمَانِ فِي أُمُورِ الدِّينِ وَالدُّنْيَا» فَإِنَّهُ رُوِيَ «أَنَّ الْأَذَاعَةَ كُفْرٌ» وَرُوِيَ «الْمُذِيعُ وَالْقَاتِلُ شَرِيكَانَ» وَرُوِيَ «مَا تَكْتُمُهُ مِنْ عَدُوِّكَ فَلَا يَقِفُ عَلَيْهِ وَلِيكَ».

بر شما باد به رازپوشی در کارهاتان در امور دین و دنیا. روایت شده که «افشاگری کفر است» و روایت شده «کسی که افشای اسرار می کند با قاتل شریک است» و روایت شده که «هر چه از دشمن پنهان می داری، دوست تو هم بر آن آگاهی نیابد».

۲۷. پیمان شکنی و حيله گری

لَا يَغْدُمُ الْمَرْءُ دَائِرَةَ السَّوِّءِ مَعَ نَكْثِ الصَّفَقَةِ، وَلَا يَغْدُمُ تَعْجِيلُ الْعُقُوبَةِ مَعَ إِدْرَاءِ الْبَغْيِ.

آدمی نمی تواند از گرداب های گرفتاری با پیمان شکنی رهایی یابد، و از چنگال عقوبت رهایی ندارد کسی که با حيله به ستمگری می پردازد.

۲۸. برخورد مناسب با چهار گروه

إِصْحَبِ السُّلْطَانَ بِالْحَذَرِ، وَالصَّدِيقَ بِالتَّوَاضُعِ، وَالْعَدُوَّ بِالتَّحَرُّزِ وَالْعَامَّةَ بِالْبُشْرِ.

با سلطان و زمامدار با ترس و احتیاط همراهی کن، و با دوست با تواضع و با دشمن با احتیاط، و با مردم با روی خوش.

۲۹. رضایت به رزق اندک - مَنْ رَضِيَ عَنِ اللَّهِ تَعَالَى بِالْقَلِيلِ مِنَ الرِّزْقِ رَضِيَ اللَّهُ مِنْهُ بِالْقَلِيلِ مِنَ الْعَمَلِ.

هر کس به رزق و روزی کم از خدا راضی باشد، خداوند از عمل کم او راضی باشد.

۳۰. پاداش تلاشگر - إِنَّ الَّذِي يَطْلُبُ مِنْ فَضْلِ يَكْفُ بِهِ عِيَالَهُ أَكْبَرُ أَجْرًا مِنَ الْمَجَاهِدِ فِي سَبِيلِ اللَّهِ.

به راستی کسی که در پی افزایش رزق و روزی است تا با آن خانواده خود را اداره کند، پاداشش از مجاهد در راه خدا بیشتر است.

۳۱. به پنج کس امید نداشته باش

خَمْسٌ مَنْ لَمْ تَكُنْ فِيهِ فَلَا تَرْجُوهُ لِشَيْءٍ مِنَ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ: مَنْ لَمْ تَعْرِفِ الْوَثَاقَةَ فِي أَرْوَمَتِهِ، وَالْكَرَمَ فِي طِبَاعِهِ، وَالرِّصَانَةَ فِي خَلْقِهِ، وَالنُّبْلَ فِي نَفْسِهِ، وَالْمَخَافَةَ لِرَبِّهِ.

پنج چیز است که در هر کس نباشد امید چیزی از دنیا و آخرت به او نداشته باش: ۱- کسی که در نهادش اعتماد نبینی ۲- کسی که در سرشتش کرم نیابی ۳- کسی که در آفرینشش استواری نبینی ۴- کسی که در نفسش نجابت نیابی ۵- کسی که از خدایش ترسناک نباشد.

۳۲. عمل صالح و دوستی آل محمد

لَا تَدْعُوا الْعَمَلَ الصَّالِحَ وَالْإِجْتِهَادَ فِي الْعِبَادَةِ إِتْكَالًا عَلَى حُبِّ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) وَلَا تَدْعُوا حُبَّ آلِ مُحَمَّدٍ (عليهم السلام) لِأَمْرِهِمْ إِتْكَالًا عَلَى الْعِبَادَةِ فَإِنَّهُ لَا يَقْبَلُ أَحَدُهُمَا دُونَ الْآخَرِ.

مبادا اعمال نیک را به اتکای دوستی آل محمد (عليهم السلام) رها کنید، و مبادا دوستی آل محمد (عليهم السلام) را به اتکای اعمال صالح از دست بدهید، زیرا هیچ کدام از این دو، به تنهایی پذیرفته نمی شود.

تهیه و تدوین: احمد صاحب ناسی، مسئول امور فرهنگی و اجتماعی پردیس شهید بهشتی؛ ۹۸/۸/۶